

Қўзиев И.Н. - ТМИ, проректор, и.ф.н.
Хашимов А.Р. - ТМИ, кафедра
мудири, ф.м.ф.н.
Хашимова Ш.М. – ТМИ, магистр

АУДИТОРЛИК ҲИСОБОТИ АСОСИДА АУДИТОР ФИКРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ МАТЕМАТИК МЕТОДЛАРИ

Мақолада аудиторлик текшируви натижасида шаклланган аудиторлик ҳисоботи маълумотлари асосида молиявий ҳисобот кўрсаткичларига баҳо бериш ва унинг маълумотларини бухгалтерия ҳисоби кўрсаткичларига мос келиши бўйича фикр билдириш масалалари акс эттирилган. Шунингдек, аудиторлик ҳисоботи маълумотлари асосида аудиторлик хулосасини бериш учун иқтисодий-математик моделлаштиришнинг ҳисоблаш усулларидан амалиётда фойдаланиш борасида фикр ва мулоҳазалар билдирилган.

Таянч сўзлар: аудиторлик ҳисоботи, аудиторлик хулосаси, аудиторнинг миждо раҳбариятига хати, молиявий ҳисобот, аудиторлик далиллар, аудиторлик текшируви, молиявий ҳисоботдаги хатоликлар, маълумотларнинг сифат мезони, молиявий натижалар, муҳимлик кўрсаткичи.

В статье отражены вопросы соответствия показателей бухгалтерского учета и финансовой отчетности на основе данных аудиторского отчета. Также представлены мнения и предложения по использованию на практике методов расчета экономика-математического моделирования для представления аудиторского заключения.

Ключевые слова: аудиторский отчет, аудиторское заключение, письмо аудитора руководству клиента, финансовый отчет, аудиторские доказательства, аудиторская проверка, ошибки в финансовой отчетности, критерий качества данных, финансовые результаты, показатели существенности.

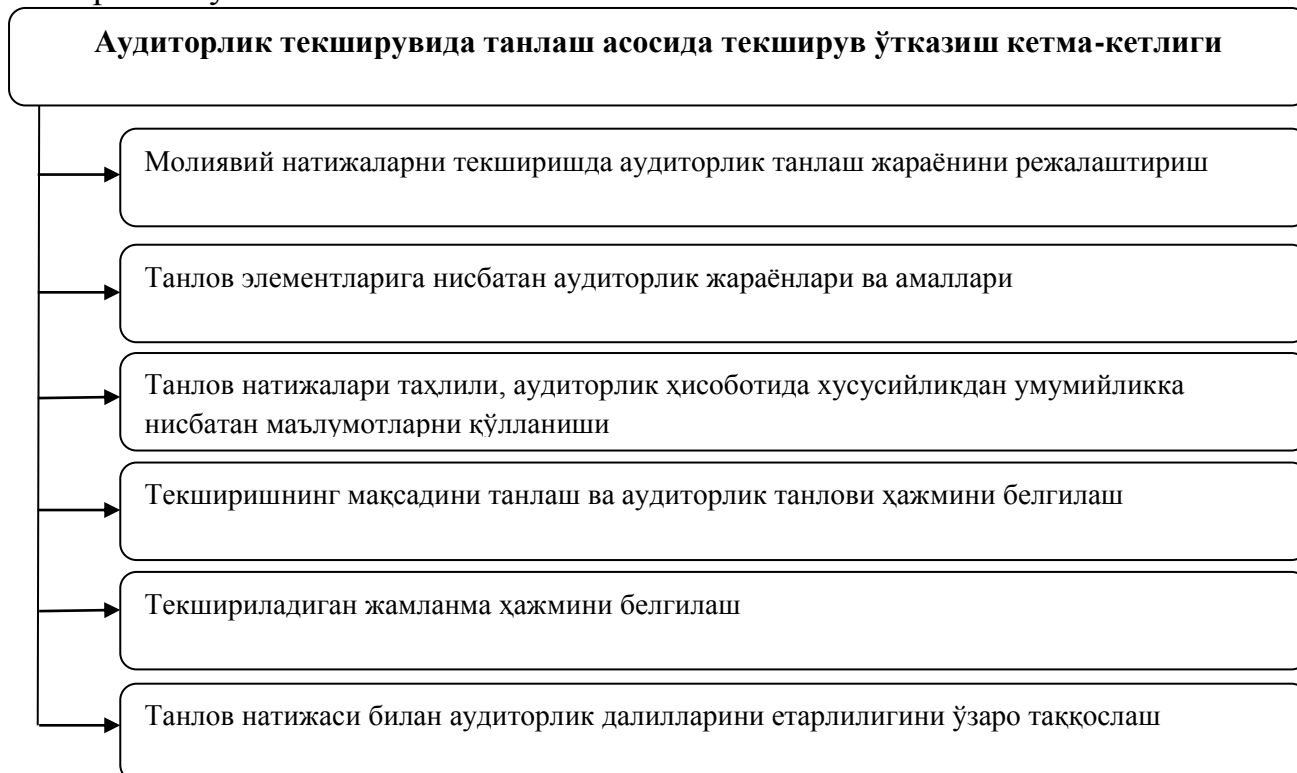
The article describes the issues of compliance of accounting and financial reporting indicators on the basis of audit report information. Also, it is given opinions and proposals on the use of methods for calculating economics-mathematical modeling for presentation of an audit report in practice.

Key words: auditor's report, audit conclusion, auditor's letter to the client's management, financial statement, audit evidence, auditing, errors in financial statements, criteria of information quality, financial results, indicators of materiality

Маълумки, аудиторлик текшируви бўйича жамланган аудиторлик ҳисоботи асосида аудиторлик фикри, яъни аудиторлик хулосаси шаклланади. Чунки аудиторлик текшируви натижасида молиявий ҳисобот кўрсаткичларига баҳо берилди ва унинг маълумотларини бухгалтерия ҳисоботи кўрсаткичларига мос келиши бўйича фикр билдирилади. Аудиторлик хулосасининг шаклланишида аудиторлик танлаш жараёни ва танлаш асосида текширувни ташкил қилишининг муқобил варианты аудитор фикрининг

объективлигига таъсир қилади. Шу сабабли, муҳим масала, танлаш тартиби ва унинг алгоритмини белгилаш ҳисобланади.

Аудиторлик ҳисоботи ва хулосасини шакллантиришда аудиторнинг хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг молиявий натижаларини текширишдаги ҳатти-ҳаракатлари кетма-кетлигини қуйидаги расм кўринишида тасвирлаш мумкин.

1-расм. Аудиторлик текширувида танлаш асосида текширув ўтказиш алгоритми

Текшириладиган объектлар сонини аниқлашда танлаш асосида текширишни қўллаш имкониятларига тааллуқли шартларнинг бажарилишини таҳлил қилиш зарур. Умумий жамланма ҳажми, ҳар бир объектни бир хиллаштириш имконияти, ҳисобот даврини қамраб олиш ва ҳоказолар ана шундай шартлар ҳисобланади.

Бундан ташқари, аудиторлар томонидан текширув жараёнини назорат қилиш чоғида ҳам текшириладиган хўжалик юритувчи субъект фаолияти бўйича даромад ва харажатлар аудити натижаларини баҳолаш керак[3]. Масалан, молиявий ҳисоботнинг барча муҳим соҳалари ҳақиқатдан текширилгани ёки текширилмагани, далиллар тўплаш жараёнини акс эттирувчи иш файллари ва натижалари тузилгани ёки тузилмагани, ялпи ва танлаш асосидаги текширув хатолари тўғри баҳолангани ёки баҳоланмагани, ҳар бир объект бўйича хулосалар умумлаштирилгани ёки умумлаштирилмагани, хулосалар ёки иш натижалари мос келиши ёки мос келмаслиги, улар аудиторлик фикрини тасдиқлаши ёки тасдиқламаслигини назорат қилиш лозим. Бизнинг фикримизча, ушбу танлаш услублари кўп омилларга боғлиқ бўлади.

Шундай қилиб, аудиторлик текширувини амалга ошириш жараёнида маълум кетма-кетлик асосида амалга ошириш ва уни алгоритмини амалга

оширилишда аудиторлик текширувларини белгилаш муҳим аҳамиятга эга. Масалан, танлов элементларига нисбатан аудиторлик жараёнлари ва процедуралари, танлов текширувлари натижалари таҳлили, асосий жамланмага нисбатан маълумотларни тарқатиш ва бошқалар.

Текшириш учун танланадиган объектларни аниқлаш учун қуйидаги услублардан фойдаланиш мумкин:

Текшириладиган хўжалик юритувчи субъектнинг якуний молиявий натижалари бўйича хато ва бузилишлар – фойда ёки зарарга таъсир кўрсатишини таҳлил қилиш ҳамда миқдорий баҳолаш текшириладиган хўжалик юритувчи субъект молиявий натижаларини текширишнинг якуний даврида муҳим босқич ҳисобланади. Хатоларнинг умумий ҳажмини даромад (зарар) учун мўлжалланган муҳимлилик даражаси билан таққослаш ва молиявий натижалар салмоғини тузатиш зарурлиги хусусида қарор қабул қилиш лозим. Аудитор текшириш натижаси бўйича маълумотларни умумлаштириб, хатолар ва уларнинг молиявий натижаларга таъсири баҳоланганидан сўнг миқдор раҳбариятига маълум қилиш учун тегишли раҳбариятга хатни тайёрлайди.

Миқдор раҳбариятига ёзма ҳисобот мазмунининг нуқсасини аудиторлик фирма ички стандартлари шаклида мустақамлаш мақсадга мувофиқдир. Аудиторлик фаолияти қонунчилиги ва миллий стандартлари талабларига мувофиқ очиб берилиши шарт бўлган масалалар бундан мустасно. Одатда, аудиторлик ҳулосаси шакли ва мазмунига қўйиладиган ягона талаб аудиторлик фаолиятининг миллий стандартларида кўзда тутилади. Шу тариқа ўтказилган текширув натижалари бўйича қуйидаги ҳулосаларга келиш мумкин. Текшириладиган хўжалик юритувчи субъектнинг молиявий натижалари миқдорнинг самарали фаолият юритишини ифода этади ва мажбурий аудиторлик текшируви объектига айланади. Текшириладиган хўжалик юритувчи субъект фаолияти, бухгалтерия ҳисобининг юритилиши ва молиявий ҳисоботнинг ўзига хос хусусиятлари даромад ва харажатларини миқдор фаолиятининг молиявий кўрсаткичлари сифатида кўриб чиқишни тақозо этади. Шу боис, аудиторлик текширувини режалаштириш ва ташкил этиш, текшириладиган хўжалик юритувчи субъектнинг молиявий натижалари аудитини ўтказишда аудиторлик жараёнларини танлаш ва қўллаш муҳим аҳамият касб этади.

Одатда, ташқи аудитор томонидан тўпланган маълумотлар сифати муҳим ўрин тутди. Шу жумладан, уларнинг қанчалик даражада ишончли тўпланиши аудиторнинг фикрига таъсир қиладди. Бухгалтериянинг ташқи аудит томонидан олинган ахборотлар сифатини баҳолашда аудитор объектив мезонлар асосида баҳо беради ва натижада аудиторлик rischi белгиланади.

Молиявий ҳисоботдан фойдаланувчилар учун кўпроқ ахборот таъминоти учун объектив мезонлар асосида унинг ҳисоб-китобларини асослаган ҳолда таъминлаш лозим. Ушбу хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда математик моделлар асосида бухгалтерия ахборотлари сифатини баҳолаш методикаси соҳасида илмий изланишлар олиб борилиб, аудиторлик rischi даражасини

минималлаштиришга эришиш бўйича математик ҳисоб-китоблар қилинди ва бунда қуйидаги объектив мезонларга риоя этилиши белгилаб олинди.

Текшириш учун танланадиган объектларни аниқлаш учун қуйидаги мезонлардан фойдаланиш мумкин, яъни, ишончлилик, тўғрилиқ, ўз вақтидалиқ ва тўлиқлик мезонлари. Шу сабабли юқоридагиларни эътиборга олган ҳолда бухгалтерия ахборотларини ўрганишдаги объективликни сақлаш учун ишончлилик ва тўғрилиқ мезонларидан фойдаланиб таҳлил қилиш усулини кўриб чиқамиз.

Агарда ахборотларда ўта муҳим хатоликлар учрамаса, у ҳолда ахборотлар ишончли дейилади. Молиявий ҳисоботлардаги кўрсаткичларнинг аудиторнинг текшириш даврида олган кўрсаткичларига мос келмаслиги хатоликлар деб қабул қиламиз. Шу сабабли, ишончлилик кўрсаткични биз олинган маълумотларнинг нисбий хатолиги сифатида аниқлашимиз мумкин.

Демак, ахборотларнинг ишончлилик кўрсаткичларни ҳисоблаш учун қуйидаги ($\chi_1 \in [0;1]$)

$$\chi_1 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{|X_i - X_i^*|}{|X_i^*|} \quad (1)$$

формуладан фойдаланиш мумкин. Бу ерда бухгалтерия ҳисоботларидаги маълумотлар аудитор томонидан аниқланган маълумотлардан 2 мартадан кўп фарқ қилиши керак эмас. Бу ерда n – молиявий ҳисоботи кўрсаткичларининг сони; X_i – бухгалтерия маълумотларига асосан молиявий ҳисоботдаги i кўрсаткич қиймати (минг сўмда); X_i^* – аудитор маълумотларига асосан молиявий ҳисоботдаги i кўрсаткич қиймати (минг сўмда).

Маълумки, ахборотларнинг тўғрилигини аниқлашнинг турли мезонлари мавжуд бўлиб, биз молиявий ҳисоботларнинг тўғрилиқ кўрсаткичини аниқлашда Стюдент мезонидан фойдаланамиз[4] ($\chi_2 \in [0;1]$)

$$\chi_2 = \frac{|M_1 - M_2|}{\sqrt{m_1^2 + m_2^2}} \quad (2)$$

Бу ерда M_1 – бухгалтерия маълумотларига асосан корxonанинг умумий даромади; M_2 – бухгалтерия маълумотларига асосан корxonанинг умумий харажати;

$m_i = \frac{\sigma_i}{\sqrt{n_i}}$ – ўрганилаётган i катталиқ ўртача арифметик қийматининг

ўртача хатолиги; $\sigma_i = \sqrt{X_i^2 - (\bar{X}_i)^2}$ – ўртача квадратик четланиш;

n_i – ўрганилаётган i катталиқ ҳажми (бу ерда $i = 1; 2$).

Юқоридаги мезонларга асосланган ҳолда бухгалтерия ахборотлари сифатининг умумий баҳосини шакллантириш учун λ – муҳимликка асосланган интеграл мезондан ($\chi \in [0;1]$) фойдаланамиз.

Молиявий ҳисоботдаги ахборотларнинг интеграл мезонни аниқлашда аудиторнинг фикрига асосланган ҳолда ҳар бир мезоннинг салмоғи эътиборга

олиниб қуйидаги формуладан фойдаланилади:

$$\chi = \sum_{i=1}^s v_i \chi_i \cdot \quad (3)$$

Бу ерда χ_i – молиявий ҳисобот маълумотлари сифатини аниқлашдаги i хусусий мезон қиймати; v_i – молиявий ҳисобот маълумотлари сифатини аниқлашда i хусусий мезоннинг салмоғи.

Аудитор интеграл мезонга асосланган ҳолда қуйидагича хулоса чиқариши мумкин: а) агар $\chi > \lambda$ бўлса, у ҳолда аудиторлик хулосаси салбий; б) агар $\chi < \lambda$ бўлса, у ҳолда аудиторлик хулосаси ижобий бўлади.

Ижобий берилган аудиторлик хулосасини классификациялаш аудиторлик текширувининг сифатини янада оширади. Бунда иккинчи даражали мезонларни (тўғрилиқ ва ўз вақтидалиқ мезонлари) ҳисобга олувчи назорат мезонидан ($\chi_{назорат} \in [0;1]$) фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Бу назорат мезони қуйидагича аниқланади:

$$\chi_{назорат} = \sum_{i=2}^s v_i^* \chi_i \cdot \quad (4)$$

Бу ерда $v_i^* = \frac{v_i}{v^*}$, $v^* = \sum_{i=1}^s v_i$. Агар $\chi_{назорат} = 0$ бўлса, у ҳолда ахборот сифати 100%.

Нazorat мезони асосида хулоса қуйидагича чиқарилади: а) агар $\chi \leq \lambda \leq \chi_{назорат}$ бўлса, у ҳолда аудиторлик хулосаси модификацияланган бўлади;

б) агар $\begin{cases} \chi \leq \lambda, \\ \chi_{назорат} \leq \lambda \end{cases}$ бўлса, у ҳолда аудиторлик хулосаси ижобий бўлади.

Мазкур математик моделлаштириш формулалари асосида «Тошкент дон маҳсулотлари» акциядорлик жамиятининг 2015 йилдаги бухгалтерия ҳисоби маълумотлари ва аудиторлик текшируви маълумотлари асосида аудиторлик хулосасини бериш учун иқтисодий-математик моделлаштиришнинг ҳисоблаш усулларидан фойдаланилган. Биз қуйида бу ўрганиш натижаларини келтириб ўтамыз.

1-жадвал

«Тошкент дон маҳсулотлари» акциядорлик жамиятининг 2015 йилдаги молиявий натижалари тўғрисидаги ҳисобот маълумотларини текшириш натижалари

№	Кўрсаткичлар	Бухгалтерия ҳисоби маълумотлари бўйича, минг сўм	Аудиторлик текшируви маълумотлари бўйича, минг сўм	Фарқи (+ -), минг сўм
1	Маҳсулот (товар, иш ва хизматлар) сотишдан соф тушум	106967250,9	107502086,9	-534836
2	Сотилган маҳсулот (товар, иш ва хизматлар)нинг таннари	96161441,9	96642248,9	-480807

№	Кўрсаткичлар	Бухгалтерия хисоби маълумотлари бўйича, минг сўм	Аудиторлик текшируви маълумотлари бўйича, минг сўм	Фарқи (+ -), минг сўм
3	Маҳсулот (товар, иш ва хизмат)ларни сотишнинг ялпи фойдаси (зарари)	10805809	10859838	-54029
4	Давр харажатлари	9185301.9	9185301,9	-
5	Асосий фаолиятнинг бошқа даромадлари	595677,1	590912,1	+4765
6	Асосий фаолиятнинг фойдаси (зарари)	2216184,2	2265448,2	-49264
7	Молиявий фаолиятнинг даромадлари	77764,5	73876,5	+3888
8	Молиявий фаолият бўйича харажатлар	1213522,5	1219590	-6067,5
9	Умумхўжалик фаолиятининг фойдаси (зарари)	1080426.2	1119734,7	-39308,5
10	Даромад (фойда) солиғини тўлагунга қадар фойда (зарар)	1080426,2	1119734,7	-39308,5
11	Даромад (фойда) солиғи	241416,1	246341,2	-4925,1
12	Фойдадан бошқа солиқлар ва йиғимлар	65835,9	67184,9	-1349
13	Ҳисобот даврининг соф фойдаси	773174,2	806208,6	-33034,4

Демак, ахборотларнинг ишончлилиқ кўрсаткичи қуйидагича ҳисобланади.

$$\chi_1 = \frac{1}{8} \left(\frac{534836}{107502087} + \frac{480807}{96642249} + 0 + \frac{4765}{590912} + \frac{3888}{73876} \right) + \frac{1}{8} \left(\frac{6067}{1219590} + \frac{4925}{246341} + \frac{1349}{67185} \right) = 0,014 \Rightarrow \chi_1 = 1,4\%$$

Маълумки, ахборотларнинг ишончилигини аниқлагандан сўнг, унинг тўғрилигини аниқлашнинг турли мезонлари мавжуд бўлиб, биз молиявий ҳисоботларнинг тўғрилиқ кўрсаткичини аниқлашда Стюдент мезонидан фойдаланамиз.

$$M_1 = 107641, \quad M_2 = 106867, \quad \sigma_1 = \sqrt{X_1^2 - (\overline{X_1})^2} = 50266 \Rightarrow m_1 = 29055,$$

$$\sigma_2 = \sqrt{X_2^2 - (\overline{X_2})^2} = 37547 \Rightarrow m_2 = 16837,$$

$$\chi_2 = \frac{|M_1 - M_2|}{\sqrt{m_1 + m_2}} = 0,023 \Rightarrow \chi_2 = 2,3\%.$$

Юқоридаги мезонларга асосланган ҳолда бухгалтерия ахборотлари сифатининг умумий баҳосини шакллантириш учун муҳимликка асосланган интеграл мезондан фойдаланамиз. Бунинг учун бизга қуйидаги жадвал маълумотлари керак бўлади.

«Тошкент дон маҳсулотлари» акциядорлик жамиятининг 2015 йилдаги молиявий ҳисоботларни текшириш ва бухгалтерия ахборотлари сифатининг мезонларини гуруҳлаш

Молиявий ҳисоботларни текшириш		Бухгалтерия маълумотларининг сифат мезони		
№50 АФМС[2]	№70 АФМС[3]	Ишонч лилик	Тўғрилик	Аҳамият лилик
Бухгалтерия ҳисоби ҳолати ва молиявий ҳисобот кўрсаткичлари	Актив ва мажбуриятларнинг мавжудлиги	+	+	++
	Активлар, мажбуриятлар, хўжалик муомалалари ва ҳодисаларнинг тўлиқ акс эттирилиши	+	+	++
	Актив ва мажбуриятларнинг мос қийматларда акс эттирилиши	+	+	++
	Хўжалик муомалалари ва ҳодисаларнинг аниқ суммаларини акс эттирилиши	+	+	++
	Даромад ва харажатларнинг тегишли даврларда акс эттирилиши	+		+
Молиявий хўжалик фаолиятини амалга ошириш пайтида қонунчилик талабларига риоя этилиши	Активлар, мажбуриятлар, хўжалик муомалалари ва ҳодисаларнинг тўлиқ акс эттирилиши	+	+	++
	Актив ва мажбуриятларнинг мос қийматларда акс эттирилиши	+		+
	Хўжалик муомалалари ва ҳодисаларнинг аниқ суммаларини акс эттирилиши		+	+
	Даромад ва харажатларнинг тегишли даврларда акс эттирилиши	+	+	++
Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисоблаш ҳамда тўлашнинг тўғрилиги	Активлар, мажбуриятлар, хўжалик муомалалари ва ҳодисаларнинг тўлиқ акс эттирилиши	+	+	++
	Актив ва мажбуриятларнинг мос қийматларда акс эттирилиши			
	Хўжалик муомалалари ва ҳодисаларнинг аниқ суммаларини акс эттирилиши	+	+	+
	Даромад ва харажатларнинг тегишли даврларда акс эттирилиши	+	+	++
Активларнинг бутлигини текшириш	Актив ва мажбуриятларнинг мавжудлиги	+	+	++
	Активлар, мажбуриятлар, хўжалик муомалалари ва ҳодисаларнинг тўлиқ акс эттирилиши.		+	+
	Актив ва мажбуриятларнинг мос қийматларда акс эттирилиши	+		+
Сифат мезонларининг миқдори		13	12	25
Сифат мезонларининг салмоғи		13/16	12/16	25/16

Молиявий ҳисоботдаги ахборотларнинг интеграл мезонини аниқлашда аудиторнинг фикрига асосланган ҳолда ҳар бир мезоннинг салмоғи эътиборга олинади.

3-жадвал

«Тошкент дон маҳсулотлари» акциядорлик жамиятининг 2015 йилдаги молиявий ҳисобот маълумотлари асосида муҳимлилик даражаси кўрсаткичини ҳисоблаш

Кўрсаткичлар	Ҳисобот йили кўрсаткичлари минг сўм	Муҳимлилик даражаси %	Муҳимлилик даражаси кўрсаткичлари минг сўм
Узоқ муддатли активлар	19349624	3,0	580488,7
Жорий активлар	86326920	2,0	1726538,4
Ўз маблағлари манбалари	23364859	3,0	700945,7
Мажбуриятлар	82311685	2,0	1646233,7
Маҳсулот сотишдан тушум	106967250,9	10,0	10696725,1 (-)
Ишлаб чиқариш таннарихи	96161441,9	3,0	2884843,2
Соф фойда	773174,2	2,0	15463,5 (-)
Муҳимлиkning ягона суммаси			1507809,9
Муҳимлиkning нисбий даражаси (%)			8,26

Юқоридаги маълумотларга асосланган ҳолда интеграл ва назорат мезонларини ҳисоблаш учун ҳар бир кўрсаткичнинг салмоғини эътиборга олиш керак бўлади. Бу ерда ишончлилик кўрсаткичи даражасининг умумий кўрсаткичлар ичидаги салмоғи v_1 , тўғрилиқ кўрсаткичи даражасининг умумий кўрсаткичлар ичидаги салмоғи v_2 эътиборга олиниши керак.

$$\text{«Тошкент дон маҳсулотлари» АЖ учун } v_1 = \frac{13}{16}, v_2 = \frac{12}{16}$$

$$\chi = v_1 \chi_1 + v_2 \chi_2 = \frac{13}{16} \cdot 1,4 + \frac{12}{16} \cdot 2,3 = 2,8; \quad \chi_{\text{назорат}} = \frac{v_2}{v_1 + v_2} \chi_2 = \frac{12}{25} \cdot 2,3 = 1,1.$$

«Тошкент дон маҳсулотлари» АЖда муҳимлиқ кўрсаткичи 8,26% ни ташкил этган, яъни, $\lambda = 8,26$.

Бухгалтерия маълумотларига асосан ахборотларнинг ишончлилик кўрсаткичларини ҳисоблаш учун куйидаги манбаларга эга бўлишимиз керак.

Юқоридаги натижаларни куйидаги жадвалга жойлаштирамиз ва бу жадвал асосида аудиторлик хулосаларини чиқарамиз.

Кўрсаткичлар	“Тошкент дон маҳсулотлари” АЖ
χ_1 %	1,4
χ_2 %	2,3
χ %	2,8
$\chi_{\text{нвзорат}}$ %	1,1
λ Муҳимлик %	8,2
Аудитор фикри	ижобий

Демак юқорида таъкидлаб ўтилган математик формулаларга асосан куйидагича хулоса чиқаришимиз мумкин, яъни:

- а) агар $\chi > \lambda$ бўлса, у ҳолда аудиторлик хулосаси салбий;
- б) агар $\chi < \lambda$ бўлса, у ҳолда аудиторлик хулосаси ижобий бўлади.

Шундан келиб чиққан ҳолда “Тошкент дон маҳсулотлари” акциядорлик жамиятини текшириш якунида $2,26 < 8,26$ кўрсаткичи чиққанлигини кўришимиз мумкин бунда, ижобий аудиторлик хулосаси берилган.

Аудиторлик ҳисоботи кўрсаткичлари асосида математик моделлаштиришнинг формулаларидан фойдаланиш натижасида ишончилилик ва тўғрилиги кўрсаткичлари коэффицентларининг “Тошкент дон маҳсулотлари” АЖ маълумотларига ишлов бериш натижасида аудиторлик хулосасини шакллантиришнинг математик аппарати ишлаб чиқилди ва шу орқали маълумотларни таҳлил қилиш билан аудиторлик далилларига баҳо берилади ва хулоса автоматик тарзда шаклланади.

Натижада аудиторлар томонидан бериладиган аудиторлик хулосасини тайёрлаш учун сарфланадиган меҳнат ва вақтнинг тежалишига олиб келади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси «Аудиторлик фаолияти тўғрисида»ги Қонуни (янги таҳрири). 2000 йил 26 май.
2. №50 “Аудиторлик далиллар” номли Ўзбекистон Республикаси аудиторлик фаолиятининг миллий стандарти. -Т.:ЎБАМА, 2013.
3. №70 “Молиявий ҳисобот тўғрисидаги аудиторлик ҳисоботи ва аудиторлик хулосаси” номли Ўзбекистон Республикаси аудиторлик фаолиятининг миллий стандарти. Ўзбекистон Республикаси молия вазирининг 2016 йил 9 ноябрдаги 85-сон буйруғи.
4. Аудит ва сифат назоратининг халқаро стандартлари. 2012. 1 қисм, 3-жилд. -Т.: ЎБАМА, 2014.-1502 б.
5. Гмурман В. Е. Теория вероятностей и математическая статистика. - М.: Высш. шк., 2003. -479 с.